

דיני שטרות

חוזים והסכמים על פי ההלכה

מאת

הרב ישראל אהרן הירשנזון

המכון לרבני ישובים
קרית ארבע חברון

ה'תש"פ

©

כל הזכויות שמורות
למכון לרבני ישובים
קרית ארבע חברון
ת.ד. 1613 קרית ארבע 9010000
טל' 02-9964722 פקס 02-9963253
www.rabanim.org
marabanim@gmail.com

עיצוב עטיפה: סטודיו ולדמן
עימוד ועריכה גרפית: שחרית 072-2113131
הדפסה: דפוס העיר העתיקה

תש"פ 2020

בסיוע

משרד התרבות והספורט - מינהל התרבות
המחלקה למכוני מחקר תורניים

תוכן הספר

13.....	הקדמה.....
15.....	מבוא להלכות שטרות.....
38.....	מושגים בשטרות.....
42.....	אסמכתא בחוזים.....
52.....	הכסף בימינו.....
60.....	המחאה.....
68.....	שטר תנאים.....
73.....	שטר סילוק מנכסי אשתו.....
78.....	הסכם ממון.....
82.....	הסכם ממון חדש.....
87.....	כתובה נוסח אשכנז.....
96.....	הסכם הפרדה בין בני זוג.....
99.....	הסכם שלום בית, ולחילופין הסכם גירושין.....
104.....	הסכם גירושין.....
111.....	שטר צוואה נוסח הרב סילמן.....
118.....	שטר צוואה עם העברת נכסים לבן זוג.....
123.....	בגדרי שכיב מרע / שטר מתנת שכיב מרע.....
132.....	שטר חליצה.....
136.....	הסכם לנתינת מעשר עני לעני מסויים והקנאתו לו.....
141.....	שטר על פי היתר עיסקא.....
144.....	הסכם לקבלת רווחים מחמת הלוואה - קבלת ריבית ללא היתר עיסקא.....
147.....	שטר הלוואה.....
152.....	שטר הלוואה ע"פ נוסח היתר עיסקא של הרב אברהם כהן.....
154.....	הסכם הלוואה לקניית דירה.....
156.....	זכרון דברים - קניית דירה.....
159.....	חוזה למכירת דירה.....
162.....	חוזה השכרת דירה.....
169.....	הסכם להעברת בעלות ללא תמורה כספית.....
172.....	שטר שותפות כהן בבהמה.....
178.....	הסכם עבודה.....
184.....	הסכם שכירות של פועל.....
187.....	הסכם להעסקת מְלָוָה לאדם מבוגר.....
189.....	שטר ללימוד מקצוע בלעדי.....

193	שטר הסתלקות ממשרה.....
195	הסכם להעברת בלעדיות/זכיינות.....
198	הסכם פיצויים.....
201	חוזה מכר לרכב מתוקן.....
205	שטר מודעא.....
208	שטר פשרה.....
211	שטרי בירורין.....
214	הסכם לשמירת זכויות.....
217	הסכם למכירת קרקע בשנת השמיטה, ובשאר שנים.....
221	הסכם שותפות.....
224	הסכם שמירה.....
228	כתב הסמכה לוועד בית כנסת.....
232	הסכם להשאלת ספר תורה.....
236	הסכם להעסקת כלי קודש.....
239	הסכם לשכירת אדם שיאמר קדיש.....
243	שטר מכירת חמץ לגוי.....
250	שטר שותפות עם גוי המתיר לגוי להמשיך לעבוד בשבת.....
252	הסכם יששכר וזבולון.....
257	הסכם קבלת אברך.....
260	שטר פרוזבול.....
263	הסכם למתן תרומה.....
267	הערת בעל אורחותיך למדני.....
271	נוסחי השטרות - ללא ההסברים וההערות..... תוכן מפורט בראש המדור [עמ' 271].

זלמן נחמיה גולדברג
ראש הישיבה והכולל לדיינות במוסדות "אריאל"
מיסוד של מכון "הרי פישל"
חבר בית הדין הרבני הגדול לשעבר

בסייעתא דשמיא

יום רביעי ו' לחודש מנחם אב, ה'תשע"ט

הנני בזה לדבר בשבחו של תלמיד חכם מופלג מאד
הרי הוא הרה"ג הרב ישראל הירשנזון שליט"א
ראש כולל "אור חברון" ומרבני "המכון לרבני ישובים"
בקריית ארבע, חברון תובב"א.

וכעת הראני חיבור יקר וחשוב בשם "יורו משפטיך" דיני
שטרות והסכמים", בנוי על חידושי הראשונים ואחרונים
בעומק העיון ובבקיאות מרובה.

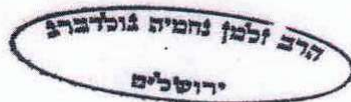
ובודאי רצוי מאד להוציא לאור הן למתדיינים והרבנים הדיינים
וכן ללומדי התורה.

ולא נצרכה אלא לברכה !

ובאתי על החתום

פעיה"ק ירושלים תובב"א

זלמן נחמיה גולדברג
זלמן נחמיה גולדברג

רחוב הפסגה 5, בית וגן ת"ד 16002 ירושלים 91160
טלפון: 02-6416166 פקס: 02-6432955

הרב דוב ליאור

רב העיר

קריית ארבע היא חברון ת"ו

בס"ד, יד מרחשוון תשפ"א

מכתב ברכה

הובא לפניי הספר "דיני שטרות והסכמים" מאת הרב ישראל הירשנזון שליט"א, העוסק בסוגי השטרות וההתחייבויות וסילוק מנכסים בכמה אופנים, החל ממקורות התלמוד דרך גדולי ישראל לדורותיהם עד גדולי הפוסקים שבדורנו.

שמחתי לראות חיבור זה המיועד לחובשי בית המדרש הלומדים חושן משפט וכן לכל מי שחשקה נפשו בתורה, שיוכל להרוות את צימאנו ולראות איך תורת ישראל מקיפה את כל תחומי החיים.

הדברים ערוכים ומסודרים בטוב טעם, ומבין השיטין ניכר גודל העמל והיגיעה שהשקיע הרב המחבר להוציא מתחת ידו דבר נאה ומתוקן לתועלת לומדי התורה.

יישר כוחו של הרב המחבר, ויהי רצון שיזכה שיפוצו מעיינותיו חוצה, לזכות את הרבים ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

דוב ליאור

הסכמה

הובא לפני את הספר היקר **דיני שטרות** שחיבר הרה"ג **ישראל הירשנזון** שליט"א, והוא קיבץ כל השטרות שאנשים צריכים לפי דיני התורה וגם ביאר דינם, וגם יש בספר מבוא חשוב שמסביר את כל הרקע לדיני שטרות וכיצד הם קשורים לתרגול המודרני. ולכן ודאי ספר זה יהיה תועלת לרבים. וכל זה בטוב טעם ודעת כיד ה' הטובה עליו, כי כביר מצאה ידו לקבץ כעמיר גורנה מפי סופרים ומפי ספרים, בסדר טוב ונכון ומתוק לנפש ומרפא לעצם, דבר דבור על אופניו, איישר חיליה לאורייתא.

יהי רצון וחפץ ה' בידו יצליח להביא תרף וישע לרבים, ונותן התורה יהא בעזרו שימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם, ברבות הטובה, גם עדי זקנה ושיבה, באורך ימים ושנות חיים. וכל אשר יעשה יצליח, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, בשובע שמחות וכל טוב.

מחבר הספר אורחותיך למדני

* * *

הערת בעל אורחותיך למדני בסוף הספר [עמ' 267].

מבוא להלכות שטרות

הקדמה

המושג "שטר" היה קיים כבר מימי קדם. כבר בתורה¹ מצאנו שיש ענין של שטר, והוא בפרשת גיטין: "וכתב לה ספר כריתות", וספר הכתוב בפרשה לפי מסורת חז"ל² הוא שטר גט.³ ולמה נקרא שמו 'ספר'? מלשון סיפור דברים, וכלשון חז"ל: "לספירות דברים בעלמא"⁴ היינו ראשית תפקידו של השטר היה הוא לתאר ולתעד מה היה. וע"י כן נוכל אנחנו (ביה"ד או הציבור), שלא היינו באותו אירוע, לדעת מה היה.

וכן מצינו בנביא אצל ירמיהו שמצווה את עם ישראל ירמיהו⁵ כה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל לְקוֹחַ אֶת הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה וְאֶת הַחֲתוּם וְאֶת סֵפֶר הַגְּלוּי הַזֶּה וּנְתַתֶּם בְּכָלִי חֶרֶשׁ לְמַעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים".

שני סוגי שטרות

ואומנם לכאורה שני השטרות, גט וספר מקנה, דומים זה לזה, אבל באמת יש הבדל מהותי ביניהם. השטר או הספר המופיע בתורה הנם שטרות שעושים פעולה, יוצרים גירושין או קידושין,⁶ ובלשון הישיבות: "שטרי חלות", היינו שיוצרים פעולה⁷ ושינוי מצב, מחילים דבר חדש, מה שאין כן השטר שמופיע בנביא שהוא שטר ראייה,⁸ שנועד אך ורק להוות ראיה במקרה שתהיה מחלוקת בין הצדדים האם היה המקרה או לא היה, או במקרה ויש מחלוקת בין הצדדים כיצד בדיוק היה, מהם הפרטים ואלו תנאים הותנו וכד'. וכך גם הנביא כותב שם "למען יעמדו ימים רבים". אומנם גם שטר חלות יכול בסופו של דבר להוות שטר ראייה, אבל עיקר כתיבתו או ייעודו הוא עשיית הפעולה. שינוי המצב הנוכחי ממצאות אחת למציאות שניה. היינו החפץ היה עד היום של פלוני וכעת הינו של אלמוני.

.....

1. דברים כ"ד א'.
2. עיין גיטין מא' ע"ב.
3. וגם שטר קידושין דיש לחז"ל הקש של "ויצאה והייתה", היינו כמו שמגרשים בשטר כך אפשר לקדש בשטר וזאת בנוסף לקידושי כסף או ביאה.
4. גמ' ערובין ט"ו ע"ב.
5. פרק לב' פסוק י"ד.
6. עיין הערה 2.
7. וזאת ע"י שנכתב שטר שהינו סיפור דברים בעלמא ומקבל חשיבות ע"י כך, עי"ז אפשר לשנות מצב.
8. כך הוא פשט הדברים, כי הרי הקנין שם נעשה בכסף כמבואר שם בפסוק ט'. אומנם רש"י שם פירש שהשטר הוא שטר מכר, ועיין רד"ק שם פסוק י' שמסביר כפשט הפסוק. אומנם להלן נראה שאין כ"כ נפ"מ בדבר.

והנה בפשטות המבנה של הכתיבה שטר דומה בשני סוגי השטרות, בין בשטרי ראייה ובשטרי קנין או "חלות", ואין ביניהם הבדל ממשי.⁹ והנה המייחד את השטר משאר כתבים הוא חתימת העדים על השטר. היינו שהעדים מעידים¹⁰ שכך היה המקרה. בחתימתם על השטר הם מעידים שכך היה.¹¹

חתימת העדים על השטר¹²

ויש לדון מהו תוקפו של שטר אחר שחתומים עליו שני עדים. דהנה כתוב בתורה¹³ "על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר". היינו כל מקום שיש לנו ספק או אי ידיעה, יתברר על פי שני עדים,¹⁴ ועל זה התחדשה תורת עדות, היינו שכל מקום שיש שני עדים כשרים המעידים, ואין עדים כשרים אחרים שמכחישים אותם או מזימים¹⁵ אותם, עדים אלו נאמנים ועל פיהם הורגים ועל פיהם מוציאים ממון ועל פי הם דנין על דבר שבערוה.

והנה מה שכתבה התורה - זה בעדות בעל פה לפני ב"ד, כמו שנאמר בפסוק: "על פי שני עדים", וכעת יש לשאול האם עדות שבכתב כשרה גם היא ע"פ התורה, שהרי אין זה מפי העדים אלא מפי כתבם?¹⁶ והנה לכאורה התורה אמרה שלא מועילה עדות בכתב, שהרי כתבה התורה "על פי שנים עדים יקום דבר" ולא ע"פ עדות בכתב? וכן משמע מהגמרא¹⁷ שלא מועילה עדות בכתב מהתורה, מחמת הפסוק הנ"ל. ואם כן התחבטו הראשונים כיצד אפשר להכשיר שטר בתור ראייה קבילה בבית הדין? הרי לכאורה שטר כח ראייתו הוא מחמת שיש עדים שחתומים בשטר והרי זו אמירה בכתב ולא נאמרה העדות בע"פ? ויש עוד להבין, הרי נאמר בש"ס¹⁸ "דאמר ר"ל: עדים

.....

9. כמובן שבפרטים ובנוסח ההבדל הוא גדול.
10. עיין לקמן היכן הוא בדיוק באה ענין העדת העדים האם בחתימתם על השטר " עדי חתימה כרתי " או כשהם רואים את מסירת השטר לזוכה (מלווה קונה) "עדי מסירה כרתי". ובלשון ישיבתי מי הם העדים המחילים על השטר דין שטר.
11. היינו בזה שהעדים חותמים הם בעצם אומרים שכותב השטר (היינו המתחייב בשטר, כגון הלווה או המוכר או החתן בכתובה) ציווה אותם לחתום וממילא השטר הנו אמיתי ואינו מזויף. וע"ע על כך בהמשך על טענת מזויף.
12. או מסירת השטר לפני עדים, "עדי מסירה כרתי".
13. דברים י"ט ט"ו.
14. ולמה כתוב בתורה גם "שלשה"? עיין משנה מכות פ"א מ"ז.
15. הזמה היינו שאומרים "עמנו הייתם", שאין הם מכחישים את גופה של העדות אלא טוענים שהעדים היו עמם ולא יכלו לראות את העדות. ולכן העדים המזימים נאמנים. מה שאין כן בהכחשה גרידא אין כל כת עדים נאמנת יותר מהשניה, אלא העדות נשאת מוכחשת, ואז במקרה כזה שהדין יהיה כדקיי"ל המוציא מחבירו עליו הראיה.
16. היינו חתימתם של העדים על השטר היא גופא עדותם כמו שהתבאר לעיל.
17. גיטין עא ע"א.
18. גיטין ג' ע"א.

החתומים על השטר - נעשו כמי שנחקרה עדותן בב"ד, ורבנן הוא דאצרוך,¹⁹ והכא משום עיגונא אקילו בה רבנן". משמע שתוקף השטרות הוא מהתורה, ואם כן מהו שכתוב בתורה "על פי שנים" ולא ע"פ כתב שחתומים עליו שני עדים? בשאלה זו התחבטו גדולי הראשונים²⁰ וכתבו בדבר כמה הסברים,²¹ והנה לכאורה ישנן ג' שיטות עיקריות, שיטת רש"י ושיטת ר"ת ושיטת הרמב"ם.

שיטת התוס' ושיטת רש"י על החומש²²:

שיטת התוס' ורש"י [בפירושו לחומש]: באמת ישנה בעיה של עדות בכתב, והפסוק הנ"ל בא למעט באמת את העדות בכתב.²³ ולכן התוס'²⁴ שם כתב לחלק בין שטר לעדות בע"פ.²⁵ היינו שבשטר לא נאמר את האיסור של עדות בכתב. וכתב שם התוס' מהו ההגדרה של שטר:

א. דלא חשיב שטר אלא כשעשוי מדעת שניהם מדעת הלוח שהיא חייב אז חשיב שטר, וכשכותב עדותו שלא מדעת הלוח או המוכר וכד', לא חשיב שטר.²⁶
ב. דלא חשיב שטר אלא אם היה כתוב כתיקון שטרות.²⁷

שיטת ר"ת, מובאת בתוס' שם: 'מפיהם ולא מפי כתבם' נאמר רק על אדם שלא יכול לדבר, כגון אילם, אבל לגבי אדם שיכול לדבר - לא נאמרה ההלכה של 'מפיהם ולא מפי כתבם'. מעין 'כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו'.²⁸
שיטת הרמב"ם²⁹: באמת גם השטרות פסולים מהתורה כפי שעולה מהפסוק הנ"ל, ובכל זאת אנו דנין ע"י שטרות, כדי שלא ננעול דלת בפני לוויין. היינו חז"ל ראו שאי

.....

19. קיום הגט או השטר. היינו מעיקר הדין מספיק חתימה על השטר ולא צריך גם שום אשרור (בלשון חז"ל קיום) של החתימות. עיין חו"מ ס' מו' כיצד מקיימים שטרות.
20. עיין תוס' כתובות ד"ה "אע"פ שאינה זוכרה מעצמו" כ' ע"א ששם הביא את רוב התירוצים ועוד ראשונים הביאו הסברים, עיין בהמשך.
21. עיין קצה"ח ס' כח' ס"ק ו'.
22. דברים יט' טו'.
23. וז"ל רש"י שם "על פי שני עדים - ולא שיכתבו עדותם באגרת וישלחו לבית דין, ולא שיעמוד תורגמן בין העדים ובין הדיינים".
24. ע"ש בתוס' כתובות כ'.
25. ויש מן הראשונים שחילקו חילוק מהותי אחר (עיין לקמן).
26. וזה מה שקרוי בישיבות "דעת המתחייב", היינו שטר צריך שיכתבו (יחתמו) העדים רק אם המתחייב (לווה מוכר וכד') בשטר נתן את הסכמתו.
27. היינו שלא נכתב בלשון עדות גרידא (ואכמ"ל לברר כאן מהו הגדר בדיוק בין נוסח השטר לבין הגדה בכתב).
28. עיין תוס' יבמות לא' ע"ב.
29. פ"ג ה"ד מהל' עדות.
30. אומנם יש לעיין טובא על דברי הרמב"ם שכתב ששטרות הן מדרבנן, ממה שאמר ר"ל "עדים החתומין בשטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד", ואם כן משמע שתוקפן הוא מהתורה ולא